

zwracają się o pomoc do nas, nauczycieli. Mają dobre umiejętności gramatyczne, nie mają problemów z ortografią, ale jak się okazuje, nikt nie nauczył ich szybkiego znajdowania pomysłów oraz logicznego i uporządkowanego wyrażania własnych myśli [5, s. 46–47].

Skuteczność nauczania języków obcych w dużej mierze zależy od jasnej i elastycznej organizacji procesu edukacyjnego, umiejętności uwzględnienia przez nauczyciela faktycznego przyswajania materiału przez każdego studenta oraz indywidualnych cech każdego z nich. Metodologia współczesnego zajęć praktycznych z języka obcego jest ściśle związana z metodami interaktywnymi.

Bibliografia

1. Babenko NA *Язык английский в классах 2-5 школ специализированных: диагностика, материалы дидактические*. Чарків : Підстава: PE «Триада +», 2007. Часті 2.

2. Телевізія Babenko *Методи навчання мови англійської в школі загальної освіти: Підручник*. Київ : Апітрей, 2005.

3. Wykorzystanie zachodnich doświadczeń w edukacji szkolnej na Ukrainie 2001 – 2006: ukraińsko-amerykańskie nagrody za osiągnięcia w nauczaniu. Partnerzy w edukacji. Edukacja dla demokracji. Zał. Natalia Vyatkina. Kyjiv : Абрис, 2007.

4. Gembaruk A. Dobór i organizacja materiałów edukacyjnych w języku angielskim dla uczniów szkół pedagogicznych. *Szkoła rodzima*. 2007. № 6. S. 72–74.

5. Zubenko N. Kreatywne podejście do nauki języka obcego. *Lekcja otwarta: rozwój, technologia, doświadczenie*. 2008. № 4. S. 46–47.

Марія Башинська

Хмельницький національний університет

Олеся Бондарчук

Житомирський державний університет ім. Івана Франка

ВІДОБРАЖЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ В ПОЛЬСЬКІЙ ФАНТАСТИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розглянуто особливості творення польської фантастичної літератури; зосереджено увагу на відображенні художнього простору у світі фантастики на основі циклічних форм в літературі; розглянуто способи творення фантастичного Всесвіту; наведено приклади ілюстрування становлення польської фантастичної літератури через призму відомих польських фантастів.

Ключові слова: фантастика, наукова фантастика, художній простір, циклічна форма літератури, польська фантастика.

The article presents the peculiarities of the creation of Polish fiction. The focus is on the reflection of artistic space in the world of fiction based on cyclical forms in literature. Ways of creating a fantastic Universe. Examples of illustrating the formation of Polish fiction through the prism of famous Polish science fiction are given.

Keywords: fiction, science fiction, artistic space, cyclic form of literature, Polish fiction.

Фантастичні твори нині популярні серед читачів, але саме поняття фантастичного в літературі викликає низку суперечок, тому що досі немає його єдиного визначення. Фантастика – це незвичні образи чи уявлення, які не мають аналогів у реальному світі. Також це метод артистичного мислення, у якому своєрідно поєднуються риси уявного та реального. Крім того, фантастика – невід’ємна частина мистецтва, зокрема й літератури, тому на цьому рівні її вивчення потребують врахування загальнотеоретичних та історичних знань. Водночас «фантастичні дослідження», як одна з наймолодших галузей сучасної теорії літератури, ще не створили методології і термінології дослідження, які були б загальноприйнятими та задовільними для більшості науковців, що дозволило б чітко й надійно визначити сутність та межі фантастичного представлення світу. Така ситуація створює сприятливий ґрунт і стимулює науковців до подальших досліджень й аналізу фантастики. Серед них Т. Катиш [3], Р. Каюа [7], С. Хороб [5] та багато інших.

Але більшість дослідників вивчає окремі аспекти фантастичного в літературі. Однією з таких тем є відтворення художнього простору у фантастичних художніх творах. У статті ми розглянемо, як саме відображають художній простір польські письменники-фантасти. Ґрунтовних досліджень на цю тему поки що немає, але є окремі роботи таких науковців, як Д. Козицька [8], П. Крушевський [9], М. Нізьолек [12] тощо.

Під час створення художнього простору польські письменники-фантасти стикаються з багатьма проблемами. Оскільки вигаданий ними світ відрізняється від добре відомої читачеві позалітературної реальності і водночас відіграє ключову

роль у сюжетній структурі твору, необхідно обмежити місця невизначеності. Тому автори часто використовують літературний жанр оповідання, що гарантує стислість і зрозумілість створеного світу й водночас не дозволяє його надмірно ускладнювати. Для творця фантастики надзвичайно важливо чітко уявляти тезу про майбутнє світу. Цьому, на думку деяких науковців, підпорядковані індивідуальні виміри літературного твору [1; 2]. Особливо це стосується науково-фантастичного літературного жанру, адже тут важливою умовою є наявність та взаємодія пізнавальних і химерних елементів, а основним формальним припущенням, на думку Р. Каюа, є художня конструкція, що урізноманітнюється відповідно до емпіричного світу автора [7, с. 63].

Водночас певні фіксовані елементи, повторювані у творчості багатьох польських письменників, уже склалися в межах широко зрозумілої фантастики. Ці мотиви трапляються завдяки повторюваності, створюють своєрідну міфологію та сакральність, оскільки багато польських авторів наукової фантастики зверталися безпосередньо до своїх попередників, посилаючись на створений ними світ та прагнули його розширити в подальшому. Можна зазначити, що сьогодні фантастична польська література значною мірою сягає одного великого опису, спільного для більшості творів, доступних читачеві завдяки науковим дослідженням. Отже, оскільки світ фантастики був повністю сформований, могла виникнути циклічна форма. Це дозволяє авторам, на думку І. Лазоревич, повертатись до вже створених ними світів, немов до відомих декорацій, і в їхніх межах утворювати інші літературні бачення чи прогнози на майбутнє [4, с. 30].

Таким чином, у фантастичній літературі відбувається домінування цілого над фрагментом: точкою відліку для окремих епізодів є весь твір, завдяки чому виникають різноманітні ускладнення причинно-наслідкової послідовності, затримки тощо. Тим часом циклічна літературна форма, наприклад, серія оповідань, передбачає домінування фрагмента, який по суті є повністю автономним. Так створюється художній простір усього твору. Найчастіше йдеться про хронологічний порядок подання розвитку світу, завдяки якому в наступних творах можна буде звертатися до попередніх. Крім композиційних особливостей, важливі й спільні елементи зображуваного світу чи просто спільний герой.

Отже, формула циклу надзвичайно важлива для польської фантастичної літератури і вона сильно впливає на відображення простору. Найчастіше це проявляється у фантастичних романах. Роман становить собою своєрідне ціле, тому науково-фантастичний роман, наприклад, вимагає від автора створити добре продуманий світ, достатньо детальний, щоб читач, який не в змозі посилатися на власний емпіризм, заповнюючи місця невизначеності, міг переживати певне однорідне ціле. Тим часом літературний цикл характеризується роздробленістю – фрагментарністю представленого світу. Різноманітні його елементи додатково збагачуються настільки, наскільки цього вимагають сюжет і проблематика окремих оповідань. Завдяки цьому письменник, який створює фантастику, може найбільше зосередитися на темі, і така творча стратегія є майже конститутивною для цієї літератури.

Однак весь процес створення літературного світу фантастики відбувався разом із формальними змінами, яких зазнавала сучасна література. Авторів фантастичних творів більше цікавила створена ними реальність, часто – на основі екстраполяції, і наслідком цього мала бути традиційна форма, що гарантувала стислість і розбірливість повідомлення. Тому у світі наукової фантастики був створений літературний універсум, на який могли посилатися наступні автори, часто заперечуючи основні припущення наукової фантастики, наприклад, популяризацію науки. Адже цілісна форма світу, досі чужа людині, водночас безпосередньо спонукаючи до метафізичної рефлексії, неодмінно мала врешті-решт спричинити те, що для творців фантастики було важливішим, а саме – заповнити міфічну прогалину в цьому матеріалі: або лише уявний Всесвіт, або майбутній образ Землі. Це, у свою чергу, надало нового значення таким поняттям, як космічні подорожі, інопланетна цивілізація тощо. Так виник міфічний фантастичний Всесвіт [6]. І від наступних письменників залежало, як вони будуть інтерпретувати відомі їм міфи і як вони будуть пов'язувати їх із проблемами, які хвилюють наступні покоління читачів.

Видатне місце в польській фантастиці посідає С. Лем. Світ його історій добре знайомий читачеві: роботи, оснащені штучним інтелектом, космічні експедиції, відвідини планет за межами

Сонячної Системи. Своєю творчістю письменник сформував процес ідеологізації фантастики, наближення її до повсякденного життя і певним чином приборкання простору, який нібито має бути чимось звичайним, буденним для майбутніх поколінь. Водночас такий підхід до буденності призводить до глибоких роздумів автора над людиною та проблемами, які її завжди супроводжували і, ймовірно, супроводжуватимуть.

Досліджуючи творчість С. Лема, польська науковиця Л. Вішневська на підставі його текстів намагається віднайти вертикальне і горизонтальне ставлення людини до власних творінь [14]. Зокрема, вона вважає, що кожен наступний елемент циклу «Розповідей про пілота Піркса» С. Лема [11] показує різні аспекти цих відношень, ставить питання про межі людяності, про силу стійкості цінностей, які сповідує кожна людина. І таким чином сам персонаж, літературний сполучник циклу, стає майбутньою людиною, однак підвішеною у просторі не традиційно між зрозумілими силами Добра і Зла, а в собі й у своїх творіннях, що робить остаточною вибір його дій часто неоднозначним [14].

Побудова науково-фантастичної прози, починаючи з 90-х років минулого століття, кардинально відрізняється від письменників покоління С. Лема. Прикладом може бути К. Левандовський. Його творчість укорінена в нашому світі і зображує простір інакше, хоча й віддалена на десятиліття. Фантаст чітко й прямо вводить до своїх творів усі страхи й жахи, абсурди повсякденного життя, які посилює завдяки використанню ефекту майбутнього квазіаналізу. Майбутнє фактично принесло з собою більше страху та невизначеності, ніж надії. К. Левандовський зміг правильно скерувати ці страхи. В авантюрних історіях письменника головний герой переживає нові пригоди в реальності, яку все важче досягнути, що врешті призводить до внутрішнього вигорання [13].

Елементи сакрального простору в польській фантастичній літературі можна віднайти у творчості М Жердзинського. У серії його оповідань під назвою «Корпорація Wars'N'Guns» [15] сфера майже відчутної метафізики панує над усім світом у творінні, що нагадує умовність темного майбутнього. Водночас це не релігійна сфера в загальноприйнятому розумінні, а маніакальне та дотичне бачення, що показує дві протилежні й водночас рівноправні сили,

які борються одна з одною [10]. Боротьба богів підпорядковує події в «нашому» світі. Остаточне вирішення ситуації можливе лише завдяки братній єдності і через укладання договору зі Злом.

Як бачимо, М. Жердзинський намагається відобразити власну міфологію, яка творить простір, що об'єднує богів і людей. Тут використовується заперечення загальновідомого науково-фантастичного світотворення. Реальність показана майже постмодерністською, вона онтологічно незв'язна та неоднозначна. Увесь літературний світ видається фейком, водночас є елементи насмішки над святістю і данина будь-якому світовому метафізичному.

Таким чином, відображення художнього простору у світі польської фантастики, яка все ще формується, зажить від багатьох чинників, зокрема від жанру твору, його розміру, композиційних елементів, але найбільше – від самого сюжету, місця подій, характерів героїв. Саме вони допомагають автору побудувати Всесвіт фантастичного твору. Проте ми розглянули не всі можливі чинники, тому їхнє вивчення може бути базою для подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Григорчук Ю. І. Виміри сакрального. Брустурів : Дискурсус, 2016. 364 с.
2. Ісаєнко К. П. Жанрові трансформації у сучасній польській і українській літературі (теоретичний аспект). *Література та культура Полісся*. Серія: Філол. науки. Ніжин, 2017. Випуск 86. С. 157–162.
3. Катиш Т. В. Особливості функціонування термінологічної лексики в мові української фантастики: автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 – українська мова. Дніпропетровськ, 2005. 20 с.
4. Лазоревич І. Р. Сакральність у палітрі сучасної літератури: гуманізм чи ціннісна деструктивність? *Софія*. 2020. № 2. С. 28–33.
5. Хороб С. С. Жанрові особливості української фантастики кінця ХХ – початку ХХІ ст. автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 – українська література. Тернопіль, 2017. 22 с.
6. Barthes R. *Mit i znak. Eseje*. Warszawa : PIW, 1970. 327 s.
7. Caillois R. *Odpowiedzialność i styl*. Warszawa : PIW, 1967. 340 s.
8. Kozicka D. *Fantastyczni pisarze, czyli o tym, jak pisarze fantastyczni podbijają polską literaturę*. *Wielogłos*. 2013. № 4. S. 105–115.
9. Kruszewski P. *Sacrum i myθος w polskiej literaturze fantastycznej* : praca doktorska. Katowice, 2017. 204 s.

10.Łebkowska A. Między teoriami a akcją literacką. Kraków, 2001. S. 221–252.

11.Lem S. Opowieści o pilocie Pirxie. Kraków : Wydawnictwo Literackie, 2013. 468 s.

12.Niziołek M. Zdefiniować fantastykę, czyli «fantastyczne» (i nie tylko) teorie literatury fantastycznej. *Przestrzenie Teorii*. 2005. № 5. S. 267–278.

13.Stoff A. Opowieści o pilocie Pirxie Stanisława Lema wobec problematyki cyklu literackiego. *Cykl literacki w Polsce* : zbiór. Białystok, 2001. S. 445–458.

14.Wisniewska L. Cykl, czyli podwójność Lema opowieści o Pirxie i Tichym. S. 417–427. URL : <https://repozytorium.ukw.edu.pl/bitstream/handle/item/5942/Cykl%2C%20czyli%20podwójność%20%20Lema%20opowieści%20o%20Pirxie%20i%20Tichym.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (data звернення: 28.11.2021).

15.Żerdziński M. Korporacja Wars 'N' Guns. Warszawa : SuperNOWA, 1996. 247 s.

Оксана Башкая, Юлія Серкова
Хмельницький національний університет
BAJKA JAKO ARCYDZIEŁO POEZJI POLSKIEJ

У статті характеризується байка, що поєднує елементи двох літературних жанрів: байки та епіграми, які, беручи початок з античності, залишаються актуальним і популярним жанром сучасної класичної дитячої літератури.

Ключові слова: розповідно-епіграматична байка, мораль, гумор байок, тваринна та дидактична символіка, дитяча байка.

W artykule scharakteryzowano bajkę łączącą elementy dwóch gatunków literackich: bajki i fraszki (epigramatu), które sięgają starożytności, przechodząc przez wieki, stając się popularnym «młodym» gatunkiem współczesnej, klasycznej literatury dziecięcej.

Słowa kluczowe: bajka narracyjna i epigramatyczna, moral, humor bajek, symbolika zwierzęca i dydaktyczna, bajeczka dziecięca.

Jak sama nazwa wskazuje, bajka epigramatyczna łączy w sobie elementy dwóch gatunków literackich: bajki i epigramatu. Oba wywodzą się z odległej starożytności i chociaż nie można udowodnić, że powstanie bajki epigramatycznej było rezultatem kontaminacji składników tych form gatunkowych, to jednak ich wzajemne